

~ *Defin* ~

İstanbul, 2012

Tarihçi
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları • 30

Tarihçi Kitabevi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakođlu

Editör: Emine Gürsoy Naskali

Düzeltili: Emre Tomruk

Kapak tasarımı: Kolektif Atölye

Sayfa tasarımı: Ayşe Görkem Kozanođlu

Birinci baskı: Kasım 2012, İstanbul

Boyutlar: 13,5 x 21 cm

Sayfa sayısı: 544

ISBN: 978-605-4534-17-3

Baskı ve cilt: Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Davutpaşa Caddesi No: 123 Kat: 1

Topkapı / Zeytinburnu - İSTANBUL

0212 482 99 10

Sertifika no: 16053

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi

www.tarihcikitabevi.com

Moda Caddesi No: 104 / A Moda / Kadıköy - İSTANBUL

Tel: 0216 418 68 86

GSM: 0530 370 74 11

E-posta: info@tarihcikitabevi.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ ◦ 11

Emine Gürsoy Naskali

DEFİN

Hunlarda Defin Merasimi

-359 Amida Kuşatması'ndaki Örneğe Göre- ◦ 17

Mehmet Tezcan

Kuman-Kıpçaklarda

Ölü Gömme İle İlgili İnanç ve Âdetler ◦ 43

Ahmet Gökbel

Hakas Türklerinde Ölümün Algılanışı ve Ölüm İle İlgili

Geleneksel Uygulamalar ◦ 63

Gülsüm Killi

Alevî Geleneğinde Ölüm ve Ölüm Sonrası Uygulamalar ◦ 95

Harun Yıldız

Son Yolculuk Nereye?

-Almanya'daki Türklerin Cenaze Ritüeli- ◦ 113

Ahmet Atilla Doğan

Şiirimizde Ölüm Yolculuğu ve Tabut İstiareleri ◦ 135

Mehmet Törenek

MEZAR

Eski Türklerde "Başka Bir Dünyada Yaşantı Mekânı"
Olarak Mezar (Defin) Odası ◦ 159
Yaşar Çoruhlu

Eski Türklerde Mezar Geleneği ◦ 181
Cengiz Alyılmaz

Anıtkabir ◦ 193
Emine Gürsoy Naskali

MEZAR TAŞLARI

Mezar Taşları Üzerindeki Sembolik İfadeler ◦ 209
Ali Rıza Özcan

Tatar ve Nogay Türklerinin İslamî Mezar Yazıtlarında
Yaşam ve Ölüm Kavramı ◦ 233
Svetlana Çervonnaya

Mezar Taşlarında Yaşam ve Ölüm Motifleri
- İzmir'de Osmanlı Dönemi - ◦ 251
R. Eser Gültekin

Mezar Taşı Metinlerinde Ölüm ◦ 269
Nâmık Açıkgöz

DESTANLARDA ÖLÜM

Tuva ve Şor Türklerinin Destanlarında Ölüm ◦ 291
Mehmet Aça

Altay Türklerinin Destanlarında Ölüm ◦ 345
Mustafa Aça

TÜRKÇEDE ÖLÜM

Eski Türkçede "Ölüm" İçin Kullanılan Sözcükler ◦ 369
Hülya Arslan Erol

Kutadgu Bilig'de Ölüm Kavramı ◦ 403
Nesrin Kaya

Ölüm Diyarında Hayat ◦ 427
Sema Uğurcan

AĞIT

*Halk Müziğinde "Ölüm" Üzerine Yakılan Ağıtların
İcralarında Ortaya Çıkan Problemler ve Çözüm Önerileri* ◦ 447
Mehmet Ali Özdemir

ÖLÜMLÜK HALİ

*Türk Dünyasında Ölümlük Halı, Düz Dokuma Yaygı
ve Keçe Geleneği* ◦ 461
Bekir Deniz

"Ölüm" Olgusunun Türk Dokumalarına Yansıması ◦ 500
Filiz Nurhan Ölmez

DİZİN ◦ 533

GİRİŞ

Ölüm olmasa yaşam tanımlanabilir miydi?

Ölüm üzerine söylenecek her söz, yaşamla ilişkilidir. Yaşamın değeri, mutluluklar, ulaşamayan arzular, hüznler, acılar, yaşamın “tek bir kereliği” ve geçiciliği -gidenler dönmeyeceği için, yaşam biteceği için- anlamlıdır.

Toplum ile ölüm, kültür ile ölüm arasındaki ilişki, ölenin ardından nelerin yapıldığı ve yapılması gerektiği şeklinde kendini gösterir: Mezar düzenlemelerinden cenaze törenlerine, ağıtlara, mevlilere, taziyelere, mevlit şekerlerine. Bütün bu merasimler, uğurlanan kadar geride kalanların tesellisi için yapılır, toplumun maneviyatı için ve ayakta tutmak istediği değerler için düzenlenir. Şehit cenaze törenleri, önderlerin cenaze törenleri bunun canlı bir örneğidir. Yani, ölüm ve yaşam yine iç içedir.

Gidenin arkasından geride kalanların duruşu önemlidir: Toplum, ölene gereken saygının gösterilmesini bekler. Naaşın toprağa tevdi edilmesini ve uygun bir yere defnedilmesini ister. Bu kadar 10 Kasım yaşandı; Atatürk'ün naaşının 15 yıl toprağa tevdi edilmediği hiç söylendi mi? 1938'den sonra Tek Parti Milli Şef dönemi süresince naaşın Ankara'da Etnografya Müzesinde tutulduğunu, Anıtkabir inşaatının bir türlü başlayamadığını resmi tarihimiz pek anlatmak istemez. Tarihimiz gerçekleri anlatacaksa bu vakıa da tarihimizin bir gerçeğidir.

1961'in Ekim ayında önce Dışişleri Bakanı rahmetli Fatin Rüştü Zorlu, arkasından Maliye Bakanı rahmetli Hasan Polatkan, ertesi gün de rahmetli Başbakan Adnan Menderes İmralı adasında idam edilmişlerdi. Yan yana, hemen sehpanın yanına gömülmüşler, hangi mezarın kime ait olduğuna dair bir işaret konmamıştı. Yıllar sonra, 1990'da, naaşların İmralı'dan alınıp Topkapı'ya getirileceği sırada, cesetler karıştı mı diye basında bir şayia çıktı. Fatin Rüştü'nün kızından dinledim, hiç bir tereddüt yoktu dedi, Menderes kısa boyluydu, Polatkan orta boyluydu, babam uzun boyluydu, içlerinde en uzun boylusuydu; kazdıkları çukura babamı sığdıramamışlar, bacaklarını büküp sokmuşlar dedi. Hangi cesedin kime ait olduğu konusunda hiç bir tereddüt yoktu dedi. (Sarayburnu'ndan Topkapı'ya uzanan mahşerî bir kalabalık devlet töreniyle getirilen naaşları karşılamıştı.)

Geleneğimizde mezar ziyareti vardır. Suudi Vehhâbiler mezar ziyareti yapmadıkları gibi Mekke ve Medine'deki mezarları da tahrip etmişlerdir. Medine'de Mescid-i Nebevî'de Hz. Muhammet'in ve aynı yerde bulunan Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in mezarlarını yıkmaya cesaret edemeyip sadece yağmalamışlar ve kubbelelerinde tahribat yapmışlardır. Elebaşları Abdullah bin Suud İstanbul'a getirilerek Peygamberin mezarını yağmalamakla yargılanmış ve idam edilmiştir. Olaylar yatışınca, II. Mahmut, İstanbul'dan mimarlar gönderecek kabri tamir ettirmiştir. Daha sonra da Sultan Abdülmecit köklü bir restorasyon yaptırmıştır.

Türbe ziyaretleri... Bayram münasebetiyle televizyonlarda türbe ziyaretleri yine tartışıldı, çaput bağlayıp adak adamalar bazılarınca "sapıklık" olarak nitelendi-

~ Defin ~

rildi. Ancak, kutsal addedilen ağaçlara çaput bağlamak Şamanist geçmişimizde var olan bir adet. Bugün bile özellikle Sibiryaya' da karşınıza birden bire silme bez parçaları düğümlenmiş bir ağaç çıkıveriyor. Çaput, belki de bizim Şamanist geçmişimizle bir bağ. Bu gözle barksak niçin kınayalım?

Eski Türkler, öldü demiyorlardı, uçtu diyorlardı. Çünkü insan ruhunu bir kuş olarak tasavvur ediyorlardı. Ruhun gideceği yerin de gökyüzü olmasını temenni ediyorlardı.

Yaşam olmasa ölüm tanımlanabilir miydi?

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali
2012

Mezar Taşlarında Yaşam ve Ölüm Motifleri İzmir'de Osmanlı Dönemi

R. Eser Gültekin¹

Giriş

İnsanoğlunun doğaya bakarak her canlının öldüğünü görmesine karşın; ölenlerin yeryüzüne tekrar dönmelerine ilişkin inançları dolayısıyla tamamen yok olup ortadan kalkmadıkları, belirli bir süre sonra yine gelecekleri ve ruhlarının sürekli olduğu düşünülmüş, bir bilinmeyen sona gitmekten korkan insanlar, bu olgu ile binlerce düşünce, inanış ve uygulamalar ortaya çıkarmışlardır.

İşte bu korku ve ölümsüzlük arzusu nedeniyle ilk dinsel inançlar da ölüm düşüncesi etrafında gelişmiştir. Bütün canlılar içinde, ölüme ritüelist bir yaklaşım sergileyerek ölümlerine sahip çıkan, törenler düzenleyen ve ölümleri gömerek mezarlıklar oluşturan tek canlı insandır.

Mezar taşları, üzerindeki yazı ve süslemelerle yapıldıkları çevrenin ve dönemin inançlarını, sanatını, yaşam biçimini, halkbilimini ortaya koyan ancak son zamanlarda hızla yitirdiğimiz belgelerdir. Mezar taşlarına işlenen tüm motifler birer süsleme unsuru olmakla birlikte, sembolik anlamlarıyla da ilgi çekmektedir. İnsanoğlu tarihsel süreç içerisinde sevinç, keder ve korkularını çeşitli sembollerle yansıtmaya çalışmıştır. Mezar taşlarına süsleme ögesi olarak yansıyan bu sembolik anlatımlarda yaşam ve ölümlle ilgili motifler de yer al-

¹ Doç. Dr. R. Eser Gültekin, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, İzmir.

maktadır. Yaşam ve ölüme ilişkin düşünceleri dile getirmesi açısından mezar taşları önem kazanmıştır.

Osmanlı toplumunda yaşamla ölüm o kadar iç içedir ki kişiler evlerinin önündeki bahçelerine ya da her gün gittikleri camilerin bir köşesine gömülebilmektedir. Bugün bile herkes bu mezarlıkların arasından geçebilmektedir. Bunlardan biri hâlâ kentin ortasında, göğe doğru yükselen servileriyle adeta park görünümündeki Kuşadası Adalızade Mezarlığı'dır. Güzelbahçe Yaka Köyü Mezarlığı da, yerleşim yerini tepeden seyreden denize karşı konumlanmış adeta bir mesire yeri gibidir.

İnsanlar ağacı, yaşamının uzunluğu, kesildiği zaman kökünden yeniden sürmesi, bir kısmının devamlı olarak yeşil kalması, yaprakları dökülenlerin ise ilkbaharda tekrar yeşillenmesi, göğe ve doğa güçlerine yakınlığı gibi nedenlerle kutsal saymıştır. Kökleriyle toprağın derinliklerine inen, dallarıyla gökyüzüne uzanan ağaç, dünyanın yaratılışı ve insanoğlunun var olmasını içeren söylencelerde en çok kullanılan süslemelerden biridir. Tek tanrılı dinlerden önceki inançlarda ağaç, Ana Tanrıça ile bağdaştırılmış ve Ana Tanrıça'nın ağaçtan yontuları tapınakları süslemiştir. Tek tanrılı dinlerin insanın yaratılışını anlatan bölümlerdeki ortak nokta yasaklanmış bir meyvenin ağacıdır. Bir rivayete göre, yılan tarafından korunan bu ağacın meyvesini yiyen Âdem ve Havva cennetten kovularak, ölümsüzlüklerini kaybetmişlerdir. Yeryüzünde ölümsüzlüğü bulmayı başaramayan insanoğlu, dirilmeye veya ruhun ölümsüzlüğüne inandığından, duygularını hayat ağacı motifiyle yansıtmıştır (Erbek 1986a: 27-30). Bunun değişik örnekleri İzmir'de Güzelbahçe Yaka Köyü ve Kuşadası Adalızade Mezarlığı'nda görülmektedir. Orta Asya

Halk Müziğinde “Ölüm” Üzerine Yakılan Ağıtların İcralarında Ortaya Çıkan Problemler ve Çözüm Önerileri

Mehmet Ali Özdemir¹

Giriş

Halk müzikleri doğdukları toplumların adları ile anılırlar. Toplumsal yaşamın kendi dinamiğinden kaynaklanarak oluşan halk müzikleri, değişerek ve gelişerek yeni müzik çeşit ve türlerinin oluşmasına da kaynak olmuştur.

Yaşamın hemen her alanı ile ilgili ürünler verebilen ve geniş konuları ile toplumların istemlerini dile getiren halk müzikleri, geleneksel yaşamın bir parçası olarak varlıklarını günümüzde de sürdürmektedirler.

“Avrupa Ortaçağının sonlarında, müziğe ilişkin kuramlar öne süren kilise adamları müziği, ince ve bilginlere özgü bir kilise ve saray sanatı olarak kabul ediyorlardı. Kimi zaman da köylerinde yaşayan köylülerle kasabaların emekçi insanları hâline gelmiş eski köylülerin, gösteriler yapan gezginci halk oyuncularının yani hiçbiri özgür bir müzik eğitimi nimetlerinden yararlanmamış insanların kendi gündelik yaşamlarında kullandıkları tümüyle farklı bir müziğin var olduğunu rahatsızlık duyarak fark ediyorlardı. Ortaçağ dünyasının sona erişini gösteren ulusların doğması olgusuyla birlikte, sıradan insanların bu okul görmemiş müziği, bir ulusun kültür yaşamının

1 Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Özdemir, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, İstanbul.

önemli ve esinlendirici parçası olarak kabul edilmeye başlandı. Sonraları bu müzik 'Halk' (folk) olarak adlandırılacaktı" (Finkelstein 1995: 30).

Ancak halk olarak adlandırdığımız insan toplulukları kendi toplumsal yaşamlarındaki farklılıklar ile küçük gruplara ayrılabilirler. Bu farklılaşmanın temel nedenlerinden biri, kültürü oluşturan yaşamsal olguların oluş biçimi olarak değerlendirilebilir. "Kabile toplumlarında müziğin ekin ekme, ürün kaldırma, kayıkçılık, avlanma, el zanaatları, çocukların büyütülmesi, savaş eğitimi ve hastalıkların tedavisi ile, doğum ve ölümle, gençlerin ergenliğe kabulüyle ilgili dinsel törenlerle yani, yaşamın her yanıyla, ilgisi vardır" (Finkelstein 1995: 30). Bu denli geniş bir yelpazede ele alınan halk müziklerinin köklerini tarihin derinliklerinde aramak gerekmektedir.

Halk müzikleri bir oluşumdur ki; bu oluşum devam eden, yani yaşanmakta olan bir sürecin gelinen noktasıdır. Geçmişte var idi ve gelecekte de devam edecek olan sürecin bugününü anlamak ve onu açıklamak gerekmektedir. Halkın kendi yaşam koşullarından doğan olay ve olgulardan hareketle, yerel müzik ve dil ifadelerinin bir araya gelmesiyle oluşan, kendine özgü; çalma, söyleme ve çalma-söyleme anlayışlarından oluşan müzik ürünleri olarak tanımlayabileceğimiz Türk Halk Müziği geleneksel bir kültür ürünüdür.

1. Halk Müziğinde Türler ve Çeşitler (Özdemir 1998)

Halk müziğini bir tür olarak ele alırsak, bu türe bağlı olan alt çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

- a. Uzun Havalalar
- b. Kırık Havalalar
- c. Karma Havalalar

Bu çeşitlere bağlı olan alt türden söz edebiliriz. Bunlar ise şöyle gösterilebilir:

- i. Çalgısal Türler (Ç)
- ii. Sözlü Türler (S)
- iii. Çalgısal / Sözlü Türler (Ç/S)

Halk Müziğinde Çeşitler ve Türler								
Uzun Havalalar			Kırık Havalalar			Karma Havalalar		
Ç	S	Ç/S	Ç	S	Ç/S	Ç	S	Ç/S
Açış, Seyir, Gezinti vb.	Ağıt, Bozlak, Maya vb.	Ağıt, Bozlak, Maya vb.	Zey- bek Halay, Bar vb.	Ninni, Ağıt vb.	Zay- bek, Semah, Deyiş vb.	Divan- lar	Ağıtlar	Ağıt- lar, Güzel- leme- ler

2. Halk Müziğinde Ağıtlar

Sözlük anlamıyla “Ağıt”: “Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sağı, mersiye” (Türkçe Sözlük 1988) olarak tanımlanmaktadır.

DİZİN

- Abakan Nehri 63
Abdal Musa 484
Abdest 102
Âdem ve Havva 252
Afanesyeva 170, - kültürü
163, 174
Afganistan 21, 23
Ağıt 449, 451
Ahemenid İmparatorluğu
32, 34
Ahret 45, 46, 136, 162, 403,
413, 415, 427, 443, 468
Ahiret 149
Ahretlik halı 462, 463, 487
Ahura-Mazda dini 17, 30
Akçokraklı, Osman 235,
236, 237, 246
Akif 149, 154
Akkoyunlular 483
Ak Öleñ-me Kır Öleñ Des-
tanı 309, 327
Ak Tayçı Destanı 314, 324,
327, 331, 347, 348, 352,
353, 356, 362
Alday-Buuçu Destanı 328,
332
Alevilik 532
Aleviler 109, 111, 504, 524
Alevî-Bektaşî 104, 107, 110
Alıp Manaş Destanı 346,
349, 351, 359, 360, 361,
364
Âl-i İmrân Suresi 277
Alighieri, Dante 428, 435-
437
Allah 96, 97, 99, 100, 103-
105, 113, 135, 147, 214-
217, 219, 246, 255, 256,
259, 261, 269, 272, 279,
281, 284, 286, 287, 406,
414, 442, 475, 516, 518
Almanlar 43, 115, 116, 124,
132
Almanya 7, 113, 114, 115,
116, 117, 118, 119, 120,
121, 122, 123, 124, 125,
126, 127, 128, 129, 130,
131, 132, 133
Altay Buuçay Destanı 354,
356-359, 361
Altaylar 27
Altay Türkleri 356
Altın Orda 233, 235, 236,
241, 243
Altın Tayçı Destanı 314,
315, 327
Amerika 172
Amida Kuşatması 7, 17, 22

- Anadolu 18, 21, 34, 55, 58,
59, 96, 97, 99-113, 121,
132, 154, 168, 181, 188-
191, 210, 211, 216-219,
221, 223, 239, 255, 258,
259, 261, 263, 264, 345,
349, 364, 371, 373, 379,
388, 390, 402, 453, 457,
461-463, 466-468, 470,
471, 474, 475, 477, 478,
480-84, 486-488, 490,
491, 502-504, 510, 512,
513, 517-520, 522-525
- Ana Tanrıça 252
- Anday, Melih Cevdet 141
- Andronovo 31, 36, 163,
168, 170, 175, - insanları
30, - kültürü 30
- Anıtkabir 8, 11, 193-195,
197-201
- Anka, Hüseyin 194
- Anka kuşu 504
- Ankebût Suresi 277
- Anma töreni 64, 67, 81, 83,
85-89
- Apor, Baron Peter 519
- A'râf Suresi 277
- Asklepios 517
- Astrahan 241, 243
- Asya Hunları 17, 19, 28, 36
- Ata Kültü 209
- Atatürk 11, 58, 135, 181,
189, 193-196, 200-205,
398, 401, 402, 447, 451,
452, 488-491, 524, 525
- Attila 25, 26, 169
- Avrasya 167, 236
- Avrupa 18, 25, 26, 28, 29,
36, 114, 115, 117, 119,
120, 128, 129, 130, 133,
233, 234, 236, 238, 239,
255, 264, 436, 447, -
Hunları 17, 19, 28, 36
- Avusturya 116
- Ayak taşı 209, 472, 474
- Aydınogulları 49
- Âyete'l-Kürsî 97
- Azizî fes 212
- Azrail 147, 353, 438, 440
- Bachelard 150
- Bactria 19, 20, 24, 35, 39
- Bahtin 428, 429, 431, 433,
434, 437
- Balbal 54, 55, 165, 187, 188,
239, 385, 386, 395
- Banarlı, Nihat Sami 150
- Barın, Emin 194
- Başkurdistan 245, 472
- Baş taşı 209, 472, 474
- Bayar, Celâl 193, 195-201
- Baysklan, S. M. 294, 297,
300, 340
- Belçika 116
- Beltirler 63, 77
- Beyatlı, Yahya Kemal 136,
150, 151, 154, 155, 442,
443
- Bilge Kağan 45, 48, 162,
184-186, 402

- Bilge Tonyukuk 186
Birinci Alaeddin Keykubad 465
Birinci Dünya Savaşı 122, 428
Birinci Şapur 21
Bizanslılar 43
Boktu-Kiriş, Bora-Şeeley Destanı 319-321, 328, 329, 332
Boratav, Pertev Naili 364, 450, 456
Bronz Çağı 29
Bulgaristan 55
Butanayev 63, 65-69, 71-90, 92, 93
Büyük Selçuklu Sultanı Sancar 162
- Carpini, Johann de Plano 162, 163
Cehennem 46, 415, 417, 418, 436
Cenaze 11, 25, 26, 36, 52, 70, 72, 74-78, 81, 83, 85, 88, 92, 96, 99-102, 108, 114, 122, 124, 125, 128-131, 138, 141, 143, 145, 161, 162, 164, 323, 462-464, 467, 468, 469, 471, 473-476, 478, 481, 487, 498, 519, 520, - namazı 99, 102, 131, 141, - ritüeli 7, 113, 128
Cennet 104, 436
- Ceset 22, 27, 75, 164, 166, 167, 170, 171, 173, 182, 184, 472, 478
Clauson, Sir Gerhard 370, 372, 374, 377, 378, 381, 384, 390-392, 394, 398
Codex Cumanicus 44-47, 53, 55, 59
Ctesias 32
- Çadır 51, 166, 181, 329, 381, 467, 481, 485
Çekler 43
Çin 17, 19, 20, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 36, 48, 50, 173, 174, 175, 185, 189, - kolonileri 27, - kültürü 27
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü 146, 148
Dağlık Altay Cumhuriyeti 63
Danimarka 116
Dâr çekmek 101
Dede Korkut 48, 188, 317, 319, 341, 353, 364, 398, 484, 486, 489, 492
Derbendî, Muhammed Tâki 108
Deşt-i Kıpçak 46, 54, 57, 235
Dicle 21
DİTİB 120, 121, 132

- Divan-ı Lügati't-Türk 45,
375, 376
Diyaret İşleri Başkanlığı
120
Diyarbakirli, Nejat 188-
191, 516, 525
Dobruca 57, 239
Doğrul Baba 484
Doğum 118, 241, 369, 410,
448, 501, 507, 511
Dostoyevski, Fyodor Mi-
hayloviç 428, 429, 437,
443
Dua 71, 104, 105, 125, 127,
256, 271, 279, 281, 284,
286, 334, 422, 469, 472

Ebu'l-Ara Maarri 437
Ecel 274, 275, 277, 282, 284,
285, 411, 422
Eftalitler 480
Ehl-i Beyt 97, 108
El-Makdisi 69
Enbiyâ Suresi 277
Engin, İsmail 96, 109
Enginün, İnci 437
Erlik Han 66
Ermeniler 43
Er Samur Destanı 346, 347,
355, 356
Er Töştük Destanı 331, 342,
346, 353
Esik Kurganı 171
Eski Anadolu Türkçesi
371, 379, 388, 390, 402
Eski Kırım 237, 238, 246
Eski Türkçe 370, 382, 384,
389, 391, 392, 393, 402
Eski Türkçenin Grameri
384, 386, 398
Eski Türkler 13, 17, 50, 56,
159, 259, 323
Etnoğrafya Müzesi 195,
196

Fatiha Suresi 101, 105, 286,
287
Fena fillah 96
Fransa 116
Fremdarbeiter 116

Gardizî 70
Gastarbeiter 116
Genceli Nizamî 54
Geylânî, Abdülkadir 483
Göç 114, 115
Gök Tanrı 313, 377
Göktürk balbalları 210, -
Kağanlığı 236, - kurgan-
ları 165
Göktürkler 45, 48, 51, 52,
100, 376, 381
Grekler 30
Grumbates 18, 20-24, 26,
28, 36
Gumilev, L. N. 28
Gül 217, 223, 263
Gülistan Tercümesi 60,
399, 400
Gürcistan 55

- Hacı Bektaş-ı Veli 103, 109, 484, 504
Hafız 245, 428, 431, 436
Hakas Cumhuriyeti 63, -
Türkleri 63
Hakaslar 63, 67, 69, 73, 75, 76, 81, 82, 83, 85
Hakasya 63, 70, 71, 73, 79, 80, 83, 90, 92, 183
Hakk 96, 99, 100, 102, 105, 108
Hakk'a yürümek 96
Halı 461-467, 469-476, 481-484, 486-488, 493, 494, 498, 501, 503, 506, 518, 520-522
Hamidi fes 212
Han Pergen Destanı 305, 306, 308, 326, 327
Han-Şilgi Attıg Han-
Hülük Destanı 303, 316, 322, 329, 333
Harezmi Türkçesi 394
Hatemi, Hüsrev 152
Hayat Ağacı (Yaşam Ağacı) 214, 258, 262, 264, 331, 513
Hazar Denizi 21, 35
Heftalitler 20
Helalleşme 475
Herodotos 32, 33, 39
Hindliler 30
Hıristiyanlık 258
Hırvatlar 43
Hollanda 116, 473
Horasan 18, 31, 37, 110, 504
Hoton Türkleri 483
Hsiung-nu 19, 164, 174
Hunlar 18, 26, 36, 45, 49, 100, 480
Hugo, Victor 432
Hüdavendigar, Murad 431, 489
Hüve'l-Bâki 269, 270, 271, 272, 274-278, 284
Hz. Ali 97, 108, 286
Hz. Meryem 219
Hz. Muhammed 217, 218, 254, 436, 475, 511
Hz. Musa 518
İrk Bitig Destanı 375, 376-378, 401
İbadet 103, 119, 120, 417, 421, 425
İbn Fazlan 46, 48, 49, 51, 53, 54, 58
İbrahim Peygamber 218
İç Asya 164, 168, 170, 172, 174, 175, 218
İdil-Bulgar Türkleri 48
İhlas Suresi 105, 287
İkinci Başadar Kurganı 169
İkinci Şapur 18, 21, 22
İkinci Dünya Savaşı 114, 122, 474
İlâhi Komediya 436
İmam Cafer Buyruğu 104

- İnsan Kurbanı 36
İranlılar 31, 33, 485
İskitler 49, 57, 508
İslam 48, 49, 58, 61, 95, 100,
108, 111, 120, 124, 126,
127, 131-133, 159, 216,
236, 240-242, 261, 262,
264, 286, 436, 443, 478,
488, 490, 507, 517
İslamiyet 17, 209, 364, 482
İsveç 116
İyi ve Kötü Prens Hikayesi
376, 386
- Joinville, Jean de 52, 53
- Kâbe 475
Kabir 55, 101, 105, 108, 183,
209, 236, 246
Kabristan 209
Kaçlar 63, 81, 83, 85, 91
Kafkas Hunları 19
Kaŋıvay-Mer-gen Destanı
328
Kansu 29, 189
Kanuni Sultan Süleyman
481
Kara Ahmet Paşa 466, 492
Karaçay-Malkar Türkçesi
401
Karadeniz 17, 18, 28, 49, 59
Karahanlı Türkçesi 372-73,
384, 387-88, 392-94
Karakalpaklar 49
Karakeçililer 483
- Karani, Aşık Veysel 451
Kara-şahr 29
Karasuk Kültürü 163
Kaşgarlı Mahmut 45, 47,
59, 376, 386, 392, 476,
489
Karatay, Celâleddin 465,
492
Katanov, N. F. 64, 65
Kazakistan 29, 30, 51, 165,
181, 183, 468, 469, 471,
478, 483, 491, 497, 498,
500
Kazak Türkçesi 378, 399
Kazan Hanlığı 243, 245
Kefen 147, 274, 475, 519,
520
Kelime-i Şehadet 105, 240
Kemal, Namık 428, 436,
437
Kidaritler 19
Kionitae 17, 18, 22
Kionitler 18, 20, 21
Kionit Hunları 17
Kible 100, 126
Kıpçaklar 43, 46, 47, 52, 54,
56, 59, 100
Kıpçak Türkleri 50, 58
Kıpçak Türkçesi 59, 60,
373, 376, 379, 380, 385,
402
Kısakürek, Necip Fazıl
140, 148, 150, 154
Kırgızlar 17, 27, 49, 70, 470
Kırım Hanlığı 241-243

- Kırım Tatarları 233, 234, 235, 238
Kızılılar 63, 82, 83, 85, 91
Koman, İlhan 194
Kostromskaya Kurganı 177
Koyballar 63, 91
Kozın Erkeş Destanı 349-352, 355, 357, 360
Köroğlu 173, 188
Köroğlu Destanı 173
Kubaba 258
Kumanlar 52
Kuman / Kıpçaklar 43
Kül mezarı 26
Kültigin 45, 48, 504
Kültigin Kitabesi 160
Kümbet 53, 188, 194
Kumuk Türkleri 473, 488
Kur'an-ı Kerim 107, 108, 217, 222, 240, 256, 257, 475
Kurban 32, 36, 48, 54, 56, 78, 79, 81, 102, 105-108, 147, 161, 165, 178, 218, 468, 479, 483, 506
Kurgan 53, 54, 161, 163, 164, 166, 167, 168, 175, 179, 181, 183, - kültürü 159
Kutadgu Bilig 9, 396, 397, 403, 404, 412, 426, 437
Lahit 74, 167-171, 178, 255-257, 472
Lale 217, 218, 255, 262, 265
Lehler 43
Leventoğlu, Tarık 194
Maaday Kara Destanı 341, 342, 352, 364
Macaristan 28, 189, 524
Mağfiret 279, 281, 284, 286, 287, 406
Mahşer günü 405
Makber 142, 155
Makedonlar 43
Malçı Mergen Destanı 348, 349, 354
Maniheizm 17, 159
Marcellinus, Ammianus 19, 21, 22, 40
Maveraünnehir 18, 30, 31, 35, 37
Mazdaizm 17, 27, 30, 32, 33, 35, 36
Memluklar 49
Menderes, Adnan 12, 193, 195
Menippea 428, 429, 431, 432, 437
Mevlid 107, 108
Mezar 8, 11, 39, 60, 73, 75, 78, 100, 125, 154, 159, 165, 181, 190, 209-216, 218, 220-223, 231, 233-235, 237, 240, 242, 251, 253, 254, 256, 257, 259, 260, 262-265, 269, 272, 273, 286, 287, 435, 490

- Mezarlık 73, 79, 101, 123,
124, 136, 209, 431-433,
461
- Mezarlıklı halı 506
- Mısır 49, 54, 58, 168, 172,
440
- Midas 168
- Mühr-i Süleyman 219, 220,
222
- Mukaddimetü'l - Edeb 386
- Mumyalama 51, 172
- Musalla taşı 141
- Musevi 126
- Müridoğlu, Zühtü 194
- Müslüman 34, 60, 123, 126,
127, 129, 146, 162, 165,
179, 216, 237-242, 434,
436
- Nahl Suresi 277
- Namaz 99, 144, 464
- Nasrettin Hoca 188
- Nazarov, Bahtiyar 403, 426
- Necatigil, Behçet 138
- Nehcü'l-Ferâdis 394
- Neolitik dönem 29
- Nogaylar 233, 236, 473
- Nogay Türkleri 233
- Noın Ula kurganları 166
- Oğuzcan, Ümit Yaşar 136,
152
- Oğuzlar 45, 48, 100
- Okunyev Kültürü 163, 167
- Orhun Abideleri 372, 373,
375-78, 383, 386, 387,
389, 390, 398
- Orhun Kitabeleri 45, 47
- Orhun Yazıtları 49, 54, 189
- Orta Asya 19, 21, 27-31, 34,
36, 40, 50, 54, 57, 164,
172, 190, 191, 214, 216,
221, 252, 262, 326, 364,
463, 466, 476, 478-480,
482, 486, 488, 517, 524
- Orta Çağ 148, 161, 162,
238, 447, 486, 491
- Osmanlılar 221, 428, 464
- Ossuarium 31, 34, 35
- Ögel, Bahaeddin 27- 29,
31, 32, 40, 52, 59, 164,
182, 190, 256, 260, 264,
331, 342, 357, 361, 362,
364, 371, 376, 381, 400,
452, 457, 482-485, 487,
491
- Ölümden sonraki yaşam
502, 509, 522
- Ölümlük Halı 9, 461, 466
- Ölümsüzlük 216, 237, 251,
254, 502, 509, 516, 517,
522
- Ölü yemeği 72
- Önasya 33
- Öteki dünya 66
- Özbekistan 181, 470, 483
- Özbekler 469, 482, 485, 488

- Pakistan 29, 38
Pamirler 31
Paralel dünya 160, 168
Pazırık kurganları 166
Persepolis 34
Pers İmparatorluğu 32
Persler 33
Proto - Türk 164
Puşkin, Aleksandr Serge-
yeviç 235
- Radloff, Wilhelm 300
Rahmân Suresi 277
Recaizade Mahmud Ek-
rem 143
Risaletü'n-Gufran 437
Roma 18, 21, 517
Romanya 55, 473
Roux, Jean-Paul 64, 69,
163, 169, 172
Rubrouck, Guillaume de
52, 53, 54
Ruh 44, 46, 67, 68, 77, 78,
88, 120, 169, 218, 345,
357, 423, 431, 476, 504,
514
Rûhî 481
Rumi, Mevlana Celaleddin
121, 215
Ruslar 43
Rusya 28, 473
- Saba, Ziya Osman 138,
143, 155
Sagaylar 49, 63, 82-3, 88, 91
- Sasaniler 18, 32, 34
Seccade 493, 494
Selçuklular 61, 216, 217,
464
Selçukname 162
Servi 214, 215, 216, 225,
253, 254, 259, 262, 267,
502, 506, 522
Shakespeare, William 428,
431, 443
Sibirya 13, 30, 63- 65, 94,
111, 175, 190, 293, 295,
296, 300, 326, 330, 331,
358, 482, 508
Siwa kültürü 9
Slavca 25
Slovaklar 43
Slovenler 43
Soğd 19, 31, 33
Soğdiana 20, 35
Soğdlar 30, 33
Sovyetler Birliği 488
Süleyman Çelebi 108
Süleymaniye Camii 466
Süleyman Peygamber 219
Sultan Abdülaziz 212
Sultan İkinci Abdülhamid
212
Sümerler 258
Sünnî 106, 109
Suriye 49
- Şamanizm 59, 110, 209,
260, 363, 399, 490
Şefaât 259

- Şerifî'nin Şehnâme Çevirisi 379, 394
Şit Peygamber 103
Şorlar 63
Şor Türkleri 295, 296, 300, 301, 305, 307, 308, 340
- Tabgaçlar 483
Tabut 7, 71, 78, 81, 135, 140, 141, 143, 145, 155, 345, 480, 519
Tacikistan 29
Tagar kültürü 163
Tagisken kültürü 29
Tahtacılar 98, 101, 109, 110, 111, 112
Tamar Hatun 49
Tang-Şu 174
Tanpınar, Ahmet Hamdi 139, 149, 150, 155, 436, 442-444
Tanrı 29-31, 45, 71, 96, 135, 168, 183, 243, 245, 259, 286, 313, 323, 331, 369, 376, 377, 381, 411-12, 414, 415, 418, 421, 423, 424, 475
Tanrı Dağları 29, 30, 31
Tarancı, Cahit Sıtkı 139, 143-145, 150, 151, 155, 427, 437-444
Tarhan, Abdülhak Hâmid 142, 155, 427-431, 436, 437, 442-444
- Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi 379
Taştık Kültürü 28, 36, 164
Tataristan 241, 243-245, 473
Tatarlar 235, 236
Tayflar Geçidi 427-429, 431, 433, 434, 437, 442
Tebrizli Saib 215, 216
Teke yörükleri 483
Teleütler 175
Tengri 245, 372
Tiflis 49
Timur 430, 435, 485
Ting-Ling 164
Tin Suresi 257
Toharistan 35
Tohliyev, Ganister 403, 426
Trakya 59, 101, 403
TRT 453, 455
Türbe 12, 53, 179, 185, 188, 239, 255, 430, 469, 470, 479, 485, 503, 522, 530
Türkçe 55, 58, 108, 154, 181, 220, 370, 381, 382, 389, 391-393, 398, 401-403, 449, 457, 463
Türk Halk Müziği 448
Türkiye 18, 39, 110, 113-120, 123-125, 127-133, 190, 195, 196, 202-204, 221, 223, 265, 333, 335, 340, 352, 363, 371, 374, 375, 378, 380, 382, 383, 384, 387-392, 395, 525

- Türkiye Türkçesi 378, 384
Türkler 13, 17, 31, 36, 37,
39, 45, 49, 50, 55, 56, 60,
106, 115, 123-125, 128,
131, 132, 159, 161, 176,
204, 259, 323, 331, 340,
357, 381, 482, 485
Türkmenistan 173, 471,
472, 483
Tuva 8, 63, 181, 183, 291,
292, 293, 294, 295, 297,
300, 302, 303, 304, 305,
307, 309, 310, 315, 316,
317, 319, 320, 321, 325,
328, 331, 333, 337, 338,
339, 371, 474, - Cumhu-
riyeti 63, - Türkleri 294
Umran, Sedat 151
Urus Hoca 237, 238
Urus Hoca anıtı 237, 238
Uyaroğlu, İsmail 144
Uyar, Turgut 145
Uygurca Üç Hikâye 370
Uygurlar 469, 488
Üç İtigsizler 386, 397
Vaftiz 76
Vefat 101, 102, 104, 106,
122, 127, 131, 187, 193,
209, 377, 383, 429
Vikingler 30
Volga 30
Wesendonk, O. G. von 20
Yakup Çelebi 432, 435
Yalçın, Hüseyin Suad 441,
442, 444
Yaradan 215, 308, 323
Yasin 97
Yeni Çağ 238
Yeniden doğuş 502, 509,
522
Yenisey 27, 30, 63, 91, 168,
371, - Irmağı 27
Yesevi, Hoca Ahmet 479,
504
Yıldırım Bayezid 432
Yontuç, Kenan 194
Yuğ 178
Yunus Emre 146, 147, 148,
155, 188, 273
Yûnus Suresi 277
Yusuf Has Hacip 403
Zaratuştra 32
Zerdüş 31, 32
Zigetvarname 481
Zümrüd-ü anka kuşu 504